

Takdim

Saima Selenga GÖKGÖZ

Hacettepe Üniversitesi

Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi 3. yılında 5. sayısıyla okuyucularının karşısında... *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi* Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nün akademik yayını olarak 2005 yılı Baharında Prof.Dr Mustafa YILMAZ'ın akademik girişimiyle, yılda iki kez, Bahar ve Güz olmak üzere yayın hayatına başladı. Derginin iki yıl boyunca dengeli ve uyumlu bir mesai içinde yayını Yrd.Doç.Dr. Yonca ANZERLİOĞLU'nun ve Dr. Yasemin DOĞANER'in editörlükleri ile gerçekleşmiştir; yeni Yayın Kurulumuz adına kendilerine katkıları için teşekkürlerimizi bildiriyorum.

Akademik ve bilimsel bilginin üretiminin ediminde, yalnızca özne olarak yazarının varlığı yetmemektedir. Bu edimin sonucu olan nesne bilginin ilgili muhataplarını, yani yazar dışındaki diğer öznelere, derin meraklı kaygılı okuyucularını da bulması, bulup nüfuz etmesi, nüfuz edip karşı bilgi ile karşılaşması gerekir. Bu karşı bilginin tamamlayıcı, doğrulayıcı ve/veya yanlışlayıcı karşısını da doğurabilmesi için, bilginin yayın imkânına kavuşması baş şarttır. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, akademik dergi kimliği ile bu işlevi yerine getirmeye, Türkiye çapında Modern Türk Tarihinin Cumhuriyet dönemi üzerine araştırma yapan tarihçilere sesini duyurabilme zemini olmaya çalışmaktadır.

Tarihi yapan failere ve onların olgu-olaylardaki rollerine soğuk ve mesafeli yaklaşmadığı takdirde, Modern Türk Tarihinin zaman dizgesinin mekânda birbiriyle doğrudan ilişkili siyaset, ekonomi ve kültür gibi üç sosyolojik kurum çerçevesinde ele alınarak incelenmekte olan çok boyutlu sorunsallarını, dolayısıyla bilgisini anlama ve anlamlandırmanın, buna bağlı tartışma zeminine taşıyabilme gücünün sınırlı olacağı açıktır.

Bu noktada Modern Türk tarihinin Cumhuriyet dönemi, modernite-gelenek geriliminin günümüze kadar şiddeti az veya çok hissedilen anlam alanlarının yeniden incelenerek eleştirel yorumlanmasını, bu seviyede soğuk ve mesafeli oluş hâlini araştırmacılarından talep edebilir mi? Etmeli mi? Yoksa bilgiyi kuran ve kurgulayan özne yazarın bu mutlak kaygıyı taşıması bile bir hareket noktası sayılabilir mi? Sayılabilir diyorum. Derginin bu sayısına makaleleriyle güç veren

yazarların bu kaygıdan hareketle duruş ve bakışlarını, çözümlenmelerini değerlendirmek ise okuyucu alımlaması dâhilinde gerçekleşecektir hiç şüphesiz.

Osmanlı-Türk siyasal modernleşme tecrübesinin bir parçası olarak Osmanlı İmparatorluğu'nda siyasî temsiliyetin, siyasal insanın ortaya çıkışının önemli bir evresini oluşturan Kanun-i Esasî'nin ilânı ve ilk Osmanlı Meclis-i Mebusan'ın kuruluşunu, 1876 Seçimlerinin temel kaynaklarına bağlı olarak ele alındığı Derginin ilk makalesi Ahmet OĞUZ'a ait. Bayram SOY'a ait CTAD'ın ikinci yazısı Türk tarih yazıcılığında bugüne kadar bıraktığı siyasî geleneğin anlamlandırılması tartışması devam eden İttihad ve Terakki Cemiyeti mensuplarının II. Wilhelm'e 1898 yılında sundukları Mektup ve içeriğinin değerlendirmesi üzerine. II. Wilhelm'e sunulan mektubun bahse konu failinin II. Abdülhamid olduğu bilirse, onu mevcut siyasal bağlama yerleştirerek, cemiyetin politik kimliğini olduğu kadar söylemini de tartışan Bayram Soy'un bu makalesi, "tek bir tarihî belge etrafında tarih yazılır mı?" tartışmasında, ne analiz ve değerlendirmenin, ne de yorumlamanın yapıldığı ve fakat belge fetişizminin hükmettiği makalelerin tam karşısında yerini almakta. Selçuk URAL, ise, *Genelkurmay Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Dairesi Başkanlığı Arşivi (ATASE)* yanında, *Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)* *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nin (BCA)* zengin belgeleri arasında hâlâ derinlikli araştırılmayı bekleyen bir mühim konuyu, *I. Dünya Savaşı Sonrası Harp Esirleri Meselesinin İtilâf cephesi* boyutunu, İtilâf esirlerinin teslimi odağında inceleyerek çarpıcı bilgiler sunmaktadır. Ural, bir ilk adım olarak *ATASE*'deki *İstiklâl Harbi Kataloğu'nun* zengin belgelerine dayandırdığı inceleme makalesinde, mağlup Osmanlı devletinin Mondros Mütarekesi imzalanmasıyla başlayan süreçte galip İtilâf devletlerinin harp esirlerine muamelesini değerlendiriyor. Araştırma, okuyana İtilâf devletlerinin elindeki Osmanlı-Türk harp esirlerinin durumunu, yani diğer cepheyi de düşündürmesiyle öne çıkmaktadır. Şüphesiz Osmanlı harp esirleri meselesi, tek başına Türk arşivlerini değil, kapsamlı bir çalışma hedeflendiğinde ilgili devlet arşivlerine de nüfuz etmeyi gerektirmektedir.

Ercan ÇELEBİ makalesinde, *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi* ve dönemin Türk-Yunan Mübadelesinin basılı belge ve yayınlarını dönem basınıyla destekleyerek, Türk-Yunan Mübadelesinin taraflarından "yerli" Rumları göç-mübadele bağlamında ele almaktadır. Çelebi göç kavramından hareketle, mülteci, muhacir, mübadil kavramlarına yeni bir kavramı; *firanî* kavramını sorunsallaştırarak tartışmıştır.

Millî Mücadele'nin askerî figürlerinin biyografileri hakkındaki monografik çalışmalar yalnızca askerî tarih araştırmalarının mı konusudur sorusunu akla getiren Necmi UYANIK'ın Albay Mehmet Nazım hakkındaki makalesi, *ATASE*

ve Milli Savunma Bakanlığı Lodumlu Arşivi'ndeki Albay Nazım'ın resmî şahsî dosya belgelerine olduğu kadar, Albay Mehmet Nazım'ın Beyşehir Kuva-yı Milliyesi'nin örgütlenmesindeki rolü bilindiğinde, aynı örgütlenmenin içinde yer alan Süleyman Sırrı Beyin torununa kalan özel arşivine de dayandırılarak ele alınmış. Araştırma, Milli Mücadele'nin Kuva-yı Milliye aşamasının tarihinin yazımında kaynaklarının çeşitliliğini ve nasıl birbirine eklenilebileceğini de göstermesi açısından kayda değerdir. Tarihî figürlerin resmî arşiv kaynaklarıyla portrelerinin resmedilmesi bir tarafa, resmedilecek portrenin, iç kontrole tâbi tutularak özel şahıs evrakı ile buluşturulması ilginç ve belki de monografinin öznesi olan şahıs hakkında bilinmeyen bilgiyi ortaya çıkarabilmesi bakımından da önemlidir.

CTAD'ın son iki makalesinden ilki, Cumhuriyet'in *gürbüz çocuklarının* yetişmesini engelleyen hastalıkların belki de en belâlısı Sıtma hakkındadır. Sıtma hastalığı, günümüz Türkiyesinin mücadeleyi gerektiren bir sağlık problemi değil artık, fakat bu hastalığın erken Cumhuriyet dönemi hükümetlerini *Sıtma ile Mücadele* başlıklı, merkezi ve mahalli seviyede uygulanması için tüm birimlerini harekete geçirmek üzere kapsamlı bir rapor hazırlamaya sevk edecek seviyede olduğunu Mehmet TEMEL'in makalesinden çıkarıyoruz. Temel, Sıtma ile mücadele konusunu, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nden elde ettiği ilgili rapora bağlı olarak dönemin sağlık siyasetleri çerçevesinde değerlendiriyor. Derginin son makalesi ise Halkevleri araştırmalarına katkı niteliğindedir. Cumhuriyet'in ulus-devletleşmesi sürecinin türlü ideolojik sorunsalları, eğer *İnkılâbın Rubu* olarak anlam bağlamları açılabilir bir ana metin okuması mesaisi ise, Halkevlerinin faaliyetleri bu ana metnin açımlayıcı araçlarının başında gelmektedir. Öyle ki Günver GÜNEŞ, Aydın Halkevi'nin faaliyetlerini ele aldığı bu çalışmada, Halkevi neşriyatını, Aydın mahalli basını, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi CHP Kataloğu'nun zengin belgelerinden Aydın Halkevi ile ilgili belgeleri değerlendirmek suretiyle, Cumhuriyet değerlerine inanmış taşra temsilcilerinin Halkevleri örgüsü içindeki yerini alarak taşra Anadolu'yu inkılâplarla sarmalamasının örnek düzlemlerinden birini inşa etmiştir.

Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi'nin bu beşinci sayısının yazarlarının ele aldıkları tarih konularını ve ilgili problemleri sorgulayıp değerlendirerek tartışmaya açtıkları makaleleriyle fikir ve yaklaşımlarını biz okuyucularla paylaştıkları için teşekkür ederim. Yine bu sayının yayın aşamasında, ancak bilimsel bilgiyi ve akademik üslubu öne koymak noktasında mutlak destek veren Yayın Kurulu üyelerine ve bu sayının hakemlerine de teşekkürü bir borç bilmekteyim.

Ankara, 21 Mayıs 2007.